© Jasper de Beijer

Jasper de Beijer

Vensters op een parallelle wereld

DOOR EDO DIJKSTERHUIS

Jasper de Beijer houdt van Discovery Channel. Een vijftiendelige documentaireserie over een nazi-trein die volgeladen met goud ergens verborgen zou zijn – hij smult ervan. Ook al weet hij van tevoren dat ze die schat nooit gaan vinden. Het denken over de mogelijkheid van zo'n trein is genoeg. Zo bouwt hij ook zijn eigen beelden en daarmee een parallelle wereld. Startpunt kan de kitschcultuur van Mexicaanse drugskartels of de koloniale erfenis in Ghana zijn, maar in zijn scenario neemt het leven een andere afslag dan de gekende realiteit.

“Mijn foto’s zijn vensters op een wereld die ik bouw

Jasper de Beijer heeft weinig met camera’s. “Ik ga niet een Canon van vijfduizend euro aanschaffen voor die vijf, zes foto’s die ik maak per jaar. Ik leen het apparaat van de buurman wel.” Toch is fotografie het medium waarin De Beijer zich uitdrukt. Het oeuvre dat de afgelopen twintig jaar is getoond in binnen- en buitenlandse musea staat op de titelbordjes steevast aangeduid als fotografie. Maar hoewel hij zich uitdrukt in dit medium, ligt de nadruk bij hem niet op fotografische expressie. “Een camera is voor mij gereedschap om iets te herscheppen dat in mijn hoofd zit.”

Toen hij begon aan *Buitenpost* (2004), zijn debuut als professioneel kunstenaar, wist hij nog niet dat het project zou uitmonden in een fotoserie. “Ik was bezig met beelden uit de koloniale tijd die ik tijdens een reis naar Indonesië had verzameld. Ik bouwde een schaalmodel van een landhuis en toen ik bezig was, bedacht ik dat ik meteen maar het hele beeld moest bouwen. Daar ben ik een jaar mee bezig geweest. Aan de foto’s vanuit verschillende invalshoeken heb ik figuren en computer gegenereerde landschappen toegevoegd.”

Die werkwijze perfectioneerde hij in de daaropvolgende jaren. Het resulteerde in fotografische verhalen zonder duidelijke vertelling maar een rijkdom aan referenties – historisch, archeologisch en antropologisch – die altijd net wringen

© Jasper de Beijer

© Jasper de Beijer

met hun gebruikelijke context. De Beijer verbeeldde het armoedige leven op een vroeg-20e-eeuwse Braziliaanse rubberplantage (*Cahutchu*) en de combinatie van extreem geweld en barokke poenerigheid onder Mexicaanse narco's (*Marabunta*). Hij liet zich inspireren door Japanse houtsneden en mangacultuur (*Heroes and Ghosts*) maar ook door het verhaal van een Amerikaan die 27 jaar lang als kluizenaar leefde in de wildernis van Maine en enkel contact hield met de wereld via zijn transistorradio (*Mr. Knight's World Band Receiver*).
"Mijn foto's zijn vensters op een wereld die ik bouw en na het nemen van de foto weer vernietig", vertelt De Beijer. "Mijn beeldtaal is door de jaren heen klassieker geworden, denk ik. Buitenpost bevatte nog snapshot-achtige beelden, met half afgesneden figuren en soms zelfs een hoofd dat er niet op staat. Daarna is het werk meer gecomponeerd geworden, poseren de figuren ook. Het is een wereld onder een kaasstolp waarin alle bedoelingen zijn gekaderd. Het venster van de foto biedt die controle."

ANDERS MAAR TOCH LOGISCH

De Beijer koestert dubbele gevoelens jegens het documentaire aspect van fotografie. "De claim van neutrale weergave van de werkelijkheid vind ik onzinnig. Met 3D-scans, zoals ik die maak van voorwerpen die ik verzamel voor mijn werk, kom je veel dichterbij. Een eigen interpretatie of invalshoek heeft natuurlijk meerwaarde. Maar veel fotografie lijkt gebaseerd te zijn op het idee van 'ik heb iets opgemerkt dat jij, de kijker, heb gemist'. En wat als ik dat grasje tussen de tegels toevallig ook heb gezien? Dan is het meteen minder waard."
Dat zal De Beijer niet snel gebeuren. Wat in zijn foto's gebeurt, roept misschien herkenning op en is gebaseerd op de werkelijkheid maar is toch wezenlijk anders. Het is een soort sciencefiction op basis van reverse engineering. Telkens weer stelt hij zichzelf de vraag: als dingen niet zus maar zo zouden zijn gegaan, hoe zou de wereld er dan uitzien? "Als je er één schroefje uithaalt, één component een kwartslag draait dan verandert dat het complete bouwwerk van de realiteit", beschrijft hij die 'wat als'-premisse. "Ik probeer het vervolgens niet zo raar mogelijk uit te beelden maar juist zo normaal mogelijk. Of in ieder geval: zo logisch mogelijk. Tijdens het bouwen volg ik de wetmatigheden die de situatie mij oplegt. Ik ben zelf vaak net zo verrast over het eindresultaat als het publiek."

In dat uitwerken gaat De Beijer heel ver.
"Ik bedenk biografieën voor personages, landkaarten en namen. Ook wat je niet ziet maar wel geïmpliceerd wordt, moet uitgedacht zijn. Als je dat niet doet, blijft de locatie een decor en worden de figuren nooit meer dan figuranten. Je moet het gevoel hebben dat de wereld die je in de foto ziet links en rechts van het frame gewoon doorloopt."
Het creëren van zo'n parallelle werkelijkheid is niet alleen een intellectuele exercitie. Zonder moralistische bedoelingen wil De Beijer iets zeggen over de beeldenstroom waar we dagelijks in worden ondergedompeld en die ons begrip van onze leefomgeving bepaalt. "We werken allemaal met tweedehands materiaal, beelden die door anderen gekozen zijn, interpretaties. Die kunnen we over ons heen laten komen, maar het is goed om te weten dat we daar onderdoor, overheen en langs kunnen."

PIKDONKERE PUT

Dit jaar is De Beijer beland op een splitsing in zijn carrièrepad. Aanleiding is de overzichtstentoonstelling 'Critical Mass' die op 30 januari 2022 opent in Museum Rijswijk. Die gaat niet alleen over zijn werk maar ook over zijn werkwijze en inspiratiebronnen. Zoals te verwachten valt, is de aanpak niet documentair.
"De bezoeker staat in een groot, pikdonker gat waar black light op staat zodat de maquettes rondom oplichten als een zwevende tekening", vertelt de kunstenaar. "Het is een beetje als een put met verschillende sedimentslagen, zoals je ziet op archeologische vindplaatsen. In die lagen zitten componenten uit eerder werk van mij. De foto van een ontploffend paard uit de *Le Sacre du Printemps*-serie ziet er bijvoorbeeld uit alsof hij is dubbelgevouwen en opgegraven."
Voor de tentoonstelling fabriceerde De Beijer opnieuw de papieren sculpturen uit zijn eerdere werk en maakte hij voorstellingen die hij voorheen uit de computer toverde voor het eerst in het echt. "Ik heb tachtig vellen van 2,5 bij 1 meter gebruikt om alle bouwtekeningen te maken, zo'n vijftig vierkante meter aan papier. Het werkt anders dan voor mijn fotoseries. Het beeld moet er op 3 meter afstand goed uitzien, maar ook als je er 5 centimeter vanaf staat. Ik geef ook een deel van de controle uit handen omdat ik niet meer de precieze kijkrichting en invalshoek bepaal. Misschien is dit mijn eerste voorzichtige stap van fotografie naar beeldhouwkunst." □

JASPER DE BEIJER (1973) koos vanuit een passie voor tekenen voor de Amsterdamse School voor de Kunsten. Na zijn afstuderen deed hij nog een jaar autonoom ontwerp in Utrecht. Zijn carrière als autonoom kunstenaar kreeg vleugels na de presentatie van zijn eerste fotoreeks Buitenpost in 2004. Sindsdien heeft hij bijna twintig grootschalige projecten gedaan, die zijn getoond in onder andere Fotomuseum Den Haag, Museum of Contemporary Art Denver, Gallerie TZR in Düsseldorf en Studio d'Arte Cannaviello in Milaan. Onlangs won hij de Agnes van den Brandeler Museum Prize 2020, waar een overzichtstentoonstelling en publicatie aan verbonden is.